

Lipták Pál kiállításáról

Petőfi óta nem kell bizonyítani, hogy az Alföldnek képzeletindító atmoszférája, saját flórája, faunája, külön világa, költészete van. A mai napon, egy nappal a vásárhelyi festők budapesti tárlatnyitása után, arról sem szükséges bővebben szólni, milyen jelentőségre emelkedett az Alföld-iskola a kortárs magyar festészetben.

A beavatatlan szemlélőnek furcsa talán, hogy napjainkban, amikor már nemcsak azt tudjuk, hogy a Föld kerek, de a meghonosodott gyorsaság és a világűr hatalmas távlatai révén azt is, hogy a glóbusz nagyon parányi – ilyen fontosnak tartjuk a tájak, provinciák elválasztó szerepét. Egy amúgy is kicsiny országban nem mindegy, hogy a festő a Dunántúlon vagy a Tiszántúlon alkot?

Szerencsére nem. Művészet ugyanis csak addig van, és addig lesz, amíg a művész környezete és ön maga kapcsolatának egyéni drámáját, a semlegesítő nagy egésztől való különbséget, a világban való helyének meghatározó karakterjegyeit ki tudja fejezni.

Arra, miként válhat a táj a festő elsőrendű mesterévé, a közös Kapos-parti származás jogán említhetném Németh József példáját, aki Somogyból Vásárhelyre kerülve, nem a hazai dombok világát festette tovább, hanem onnét hozott látásán át is olyan színek, formák ütköztek elő, amelyeket csak a tágas alföldi ég burája alatt fedezhetett fel.

Mivel, úgy tudom, a kiállítás képeit éppen Németh József segített válogatni, meg is érkeztünk Lipták Pálhoz.

Ő egész életét a Körös-parton töltötte, ezért Békéscsabán bizonyára vannak, kik gyerekkora óta ismerik, akik emberi formálódásáról, sokoldalú és gazdag tevékenységéről pályatársi és munkatársi jogon, illetékesként szólhatnak. Elárultam már, hogy más tájon nevelkedtem, köztudomású, hogy festő sem vagyok, mégis engedjék meg, hogy bekéretőzzem a hites tanúk sorába. Én is eléggé régtől, idestova 23 éve ismerem Lipták Pált. Első találkozásunk, igaz, nem a Körös gátján, de egy neki színben, hangulatban otthonias, a tágabb szülőföld ízeit hordozó vidéken, a Tisza-parton történt.

Él bennem egy kép, ahogy a sárguló lombok, a barnászöld folyó tükre fölött, a kreol bőrű, lassú szavú, komótos mozgású fiatalember hirtelen, mint a megszállott, izgatott érdeklődéssel kezd vizsgálgatni egy uszály körül, melyről cukorrépát szállítanak a partra, gumiszalagon.

Íme, itt van körülöttünk ugyanez a Lipták Pál: a kevés beszédű, az otthoniasat kereső, de a változás legkisebb moccanására is izgatottan fölérző, a táj és ember összhangján melegülő, de a feszültségekre azonnal, vad eruptív erővel reagáló, a látomás bensőséges líráját őrző, de sors és indulat végső titkaira, az emberi habitus lényegére sóvár szemmel lecsapó, kifejező művész.

Annak idején – 1951-et írtunk – első beszélgetésünkben bizalmasan megvallotta nekem, hogy nem tudott még kinőni az expresszionizmusból. Amint látják – és immár a szélesebb publikum előtt sem röstellni való –, máig sem tudott. Ám de Munch, Nolde torz sikolyai helyett itt az elrajzolt arcok, a vastag ecsethúzások, az éles, merész színek, a

szögletesre sarkított mozdulatok nem arról kiáltoznak, hogy a világ félelmetesen és jóvátehetetlenül idegen.

Igaz, a kévekött és sarlózó mozdulataiban nincs szépség, nincs harmónia, az utcai bámészkodók, a szekeres lovai párhuzamos pálcákon állnak, másutt az alakok szinte kidőlnek a képsíkból, de Lipták nem is a mindenáron való összhangra, hanem egy-egy jelenség igazságának, szépségtől független tartalmának megragadására törekszik. Igaz, hogy színei olykor szinte brutálisan ölelik, súlyosítják mondanivalóit, de bennük mégis ennek a szenvedélyes horizontú világnak, nemegyszer éppen a békési magyar–szlovák etnikum sajátos ízlésének jegyei szólalnak meg. S ami ennél is figyelemre méltóbb: Lipták soha, legsietősebb kísérleteiben sem szakad el a lelki mozzanatok, az emocionális rezdülések ősforrásától, emberi mivoltunk lényegétől. Nézzük meg például a *Fiú kutyával* című alkotását. Mondhatnánk rá: ez a festmény nincs befejezve. De nézzük meg jobban, s kiderül, hogy a gyermek és állat játékos, egymásba kuszált mozdulataiban olyasmit sikerült tetten érnie, amit nem kell tovább részletezni. Lélegző, eleven vallomás ez a mindnyájunkban tovább élő animális szeretetről, a természethez való ösztönös kötődésről, ami nélkül hideggé, lakhatatlanná és értelmetlenné válna a világ.

Ember és természetnek ezt a fajta bensőséges kapcsolatát, ami a *Tavaszi táj, Eső utáni hangulat, az Este a mezőn* vagy az *Alföldi táj* és a *Köröspart* című képekből árad, lebonthatnánk szakszerűen élmény és mesterségbeli tudás összetevőire. Én azonban Lipták művészetének abban az alig megfogható unikum voltában keresném az értékek igazi fedezetét, amely az ő egész életét, működését, teremtő aktivitását determinálja. Liptáknak köze van a dolgokhoz, ujjaiban van a formálható matéria titka. Egy *homo faber* Békéscsabán! Nem tudom, eléggé tisztában vagyunk-e vele, hogy ez az embertípus, mely a kultúrák mindenkori mozgatója, letéteményese volt, mennyire kiveszőben van már országszerte, Európa-szerte és világszerte.

Ám ha valahol, éppen Békéscsabán, kiállításának megnyitóján nem kell félnem attól, hogy sokoldalú munkásságát nem becsülik eléggé. Egyvalamit azonban nem árt ez alkalomból a már mondottak szellemében hangsúlyoznom: ne tekintsek festői tevékenységét a megyei könyvtárigazgató és könyvterjesztő, a nyomtatás művészetével kísérletező, a kivételes etnográfiai értékű tanyatulajdonos, a kertjében gazdálkodó Lipták egyik vesszőparipájának, még csak szép ráadásnak se. Mivel élete, munkássága oszthatatlanul egész, ez a megnyilvánulása is mélységesen vele azonos. Az a Lipták Pál, aki odaáll a festőállvány elé, szándékai szerint ugyanaz, aki a mezőberényi tanácselnökkel az ottani könyvtár megalkotásáról tárgyal.

Ha mindezzel tisztában vagyunk, jobban értjük és méltányoljuk képein a nyári eget, melyet csak egy felhőkacskaringó fogalmaz meg, természetesebben jut eszünkbe József Attila szomszéd vidéken fogant sora: „Gyűrt sárga táj az égi mellig ég” – tapinthatjuk a mezőről emelkedő párát, a rétre súlyosodó sötétséget, hallhatjuk a meleg alkonyaiban egy hátraforduló lófej s két földre tapadó, meztelen láb beszédét. És akkor sem tévedünk el, amikor ilyen képcímekkel találkozunk: *Régi udvar, Múlt idők emléke, Régi emlék*. Igen, valami különös, színek mögé fojtott mesehangulat árad belőlük. Lovasok, utcai fészület, gyerekek, kockázott ívű kapualj, sápadt falfelület, színes háttérből kimeredő fejek. Már-már Rouault egyik éjszakai víziója jut eszünkbe, de az ólomüveg ablakok kontúros, kihagyásos drámáját a békéscsabai festő nem utánozza, nem csinál hatásos balladát, nem csinál az emlékekből mítoszt. A megélt látomást közli: az igazat és a valódit egyszerre.

Kívánom, hogy őrizhesse ezután is a kifejezésnek, a világgal való azonosulásának ezt a közvetlenségét, természetes nyíltságát; s kívánom, hogy művészete meggyőző erejében itt és másutt minél többen osztozhassanak.

(1974)